

Manuel Sánchez reedita en aquest volum catorze articles sobre fiscalitat i finances escrits entre els anys 1971 i 2001. Uns foren escrits per ell i vinculats amb la que va ser la seva tesi doctoral sobre les relacions de la Corona d'Aragó amb el regne de Granada en el regnat d'Alfons III el Benigne; i d'altres són articles escrits ja en el si del grup d'investigació que el mateix autor dirigeix a la Institució Milà i Fontanals. Però tots s'han elaborat a partir especialment dels fons documentals existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de les seccions del Reial Patrimoni i del Mestre Racional, fonamentalment.

En qualsevol cas, es reediten, com dèiem, aquells articles sense ser retocats i en tant que són expressió del moment en què foren redactats, com manifesta el mateix Sánchez. Ell n'ha disposat la publicació en aquest volum, distingint tres parts:

— *La fiscalitat reial*

La primera part, referent a la fiscalitat reial, recull cinc treballs; i remetent-se a aquests articles, Sánchez recorda com a la Corona d'Aragó el rei manca d'autoritat per a exigir tributs, fins al punt que l'única fiscalitat reial és pròpiament la que s'exigeix a les terres del patrimoni reial. A més d'aquests tributs pròpiament senyorial, el monarca podia exigir el servei d'host i cobrar *cenaz*, *peytas* i *questias* ordinàries; i finalment també podia exigir determinades *exaccions* a les comunitats confessionals.

1. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institución Milá y Fontanals, 2003, 582 p.

D'aquesta manera, els dos primers treballs que es publiquen s'ocupen dels subsidis extraordinaris que la Corona demanava a les aljames jueves entre 1327 i 1336 («La fiscalidad catalanoaragonesa y las aljamas de judíos en la época de Alfonso IV [1327/1336]», publicat el 1982), i a les comunitats reials d'Aragó entre 1329 i 1333 per fer front a les despeses que es deriven de la guerra contra el regne de Granada («La fiscalidad extraordinaria en el reino de Aragón durante el primer tercio del siglo XIV: los subsidios para la campaña granadina [1329/1333]», de 1993).

El quart treball, «Fiscalidad pontificia y finanzas reales en Cataluña a mediados del s. XIV: las décimas de 1349, 1351 y 1354» (1994), no tracta pròpiament de la fiscalitat reial, atès que els delmes no són tributs de la Corona sinó que aquesta té part en l'ingrés que en fa l'Església. Però és cert que Pere el Cerimoniós va finançar les seves campanyes mediterrànies amb aquells delmes, per la qual cosa constitueixen una font de finançament prou important.

El tercer article, titulat «Después de Aidu de Turdu (1347): los sucesos de Cerdeña y sus repercusiones» (1990), s'ocupa de l'alienació massiva del patrimoni reial, especialment a partir de la dècada de 1340, la qual cosa redueix de manera considerable la capacitat tributaria del rei.

I el cinquè treball, «*Defensar lo principat de Cathalunya* dans la seconde moitié du XIV siècle: de la prestation militaire a l'impôt» (2001), es refereix a la mutació de l'antic servei militar implícit en l'Usatge de Barcelona *Princeps namque* en una càrrega fiscal més a pagar per totes les comunitats del país; i en aquest sentit els fogatges establerts per a pagar la redempció del servei foren pràcticament l'única expressió d'una fiscalitat reial que va tenir vigència.

— *Corts, Parlament i fiscalitat*

En una segona part es reuneixen quatre articles més relatius als donatius que el rei rebia, fruit de la negociació i el diàleg entre ell i els braços reunits en les assemblees nacionals durant la primera meitat del segle XIV.

Un d'aquests articles és el que es publica en sisè lloc, «La contribución valenciana a la cruzada granadina de Alfonso IV de Aragón», de 1981.

En un altre, el setè, fet en col·laboració amb Sílvia Gassiot, es mostra el desenvolupament de les Corts de Barcelona de 1340, en les quals, entre altres coses, s'autoritza les ciutats i viles reials a recaptar els donatius a la Corona per mitjà d'impostos indirectes sobre el consum i la transacció de béns. El seu títol és «*La Cort General de Barcelona (1340) y la contribución catalana a la guerra del Estrecho*», i va ser publicat el 1991.

El novè article intenta mostrar l'evolució de la fiscalitat reial entre finals del segle XIII i mitjan segle XIV («1289/92 y 1342/44: dos fechas cruciales en la evolución de la fiscalidad real y urbana en Cataluña», de 1998).

I el vuitè treball estudia l'activitat parlamentària entre 1350 i 1357, en particular del Parlament de Vilafranca del Penedès de 1353, on es discuteix sobre el procés d'endeutament censal dels municipis catalans («*Corts, Parlaments* y fiscalidad en Cataluña: las “profertes” para las guerras mediterráneas (1350/1356)», és de 1996).

— *Fiscalitat reial, ciutats i finances urbanes*

La tercera part del volum que es publica agrupa els altres cinc articles, quatre dels quals estan dedicats a l'estudi de la fiscalitat i les finances municipals, així com de la seva vinculació amb la monarquia.

Així l'onzè, fet amb Pere Ortí, constitueix una proposta en paraules de Sánchez, de síntesi de l'evolució de la fiscalitat municipal a Catalunya des de finals del segle XIII fins a mitjan segle següent, i talment es posa de manifest el paper fonamental que la monarquia va exercir per a la creació del sistema fiscal municipal a Catalunya. El treball es publica amb el títol de «La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Cataluña (1300-1360)», i és de 1995.

En l'article dotzè l'autor assumeix els resultats de l'anterior i hi afegeix dades de les ciutats i viles de València, on el sistema fiscal evoluciona per les mateixes vies que el català. El seu títol és «Le système fiscal des villes catalanes et valencienes du domaine royal au bas Moyen Âge», i es publica el 1999.

El catorzè treball presenta una síntesi del mateix tema en el conjunt de la Corona d'Aragó tot partint de l'estudi del deute públic i de la seva funció primordial en el finançament municipal (com en totes les diputacions del General de Catalunya, d'Aragó i de València). El seu títol és «Dette publique, autorités princières et villes dans les pays de la Couronne d'Aragon (XIVe-XVe siècles)» (2001).

El desè article es refereix al finançament de la primera expedició que es fa a Sardenya tot acreditant la introducció de la tributació indirecta sobre el consum i el comerç com a sistema de finançament públic, amb la denominació de *imposiciones* («Contributi finanziari di città e ville della Catalogna alla conquista del regno di Sardegna e Corsica (1321/1326)», fou editat per primera vegada el 1995).

Encara tenim el tretzè treball, en què s'examina el cas d'una vila senyorial quant a les seves estructures fiscals i financeres en el període comprès entre 1381 i 1382, tot partint d'un llibre de *clavaria*; es tracta de Castelló d'Empúries, capital del comtat del mateix nom. Es titula «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382», i és de 1999.

RECENSIONS

En definitiva, és un encert haver reunit en un volum tots aquests articles de Manuel Sánchez, que formen un corpus sobre la fiscalitat de la Corona d'Aragó i en particular de Catalunya, bé que en un període molt determinat del segle XIV, la qual cosa en facilita als estudiosos i especialistes la consulta obligada atesa la seva qualitat.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya